

Guldläge att styra in EU på rätt väg

Svenska Dagbladet den 18 november 2024

Donald Trumps vinst i det amerikanska presidentvalet får nationer att våndas och fundera på framtiden. Så även i Europa. Runt om i unionen hörs samma mantra: Europa måste få ordning på sitt eget hus. Säkerhetspolitiken och den ekonomiska politiken står i fokus. När det gäller det förstnämnda finns en relativt stor samstämmighet att EU behöver höja försvarsutgifterna, samordna försvarsindustrin och ta ett större ansvar för den egna säkerheten.

Den ekonomiska politiken präglas tyvärr av otydlighet och brister. Valet av Trump kommer att leda till en ökad regionalisering, där olika delar av världen höjer handelshinder med minskad globalisering som följd. Detta påverkar den ekonomiska politiken. För EU blir det viktigare vilken ekonomisk politik som bedrivs inom Europa: mindre tillväxt kommer att genereras från handel med Kina och USA, och mer tillväxt måste genereras inom unionen. Europas nuvarande tillväxtproblem understryker vikten av ekonomiska reformer. EU:s ekonomi haltar och medlemsländerna har svårt att generera den ekonomiska styrka som krävs för att säkerställa en hög levnadsstandard samtidigt med en grön omställning och i en kontext av en snabbt åldrande befolkning.

Insikten finns i Bryssel och man kraftsamlar för att förändra situationen. Dessvärre riskerar den väg man tycks vilja gå att leda till än mer bekymmer.

Mer specifikt utgör två EU-rapporter underlag för en ny politik för ökad tillväxt. Letta- och Draghi-rapporterna betonar båda vikten av industriell konkurrensförmåga. Det är lätt att hålla med om betydelsen av förbättrad konkurrenskraft och det finns aspekter och rekommendationer i rapporterna som är värda att ta till sig. Men det gäller inte förslagen på en omfattande statlig industripolitik. Mer specifikt är det tydligt att EU ser subventioner till företag och industrier som både nödvändiga och önskvärda. Subventionerna sker i dag via enskilda medlemsländer, något som tidigare inte var tillåtet eftersom det innebär konkurrens inom EU på olika villkor. Tyskland och Frankrike står för ungefär 80 procent av dessa subventioner. Svenska verkstadsföretag måste nu mäta sina krafter med subventionerade tyska konkurrenter och svenska läkemedelsbolag måste på motsvarande sätt konkurrera med franska företag dopade med billiga statliga lån.

Omsvängningen i EU beror just på att Frankrike och Tyskland har ändrat den ekonomiska politikens inriktning. Frankrike har alltid förordat en relativt stor statligt styrd näringspolitik men landet har hållits tillbaka av mer marknadsorienterade ekonomier såsom, tidigare, Storbritannien och, fram tills nyligen, Tyskland. Tysklands omsvängning är olycklig och beror på landets stora ekonomiska problem. Framför allt är Tyskland oroligt för hur den viktiga fordonsindustrin ska klara ökad konkurrens från Kina. Tysklands problem är dock självförvållade och skapade av en lång tids bristande politik. Infrastrukturen förfaller, energipolitiken är ett haveri, digitaliseringen på en låg nivå och en åldrande befolkning och hårdare invandringspolitik gör att arbetskraften minskar.

Statlig näringspolitik behövs i EU. Men den bör begränsas till att skapa så goda förutsättningar som möjligt för det privata näringslivet. Staten ansvarar med fördel för nödvändiga aspekter såsom infrastruktur, elförsörjning, utbildning och grundforskning. Att satsa om framtida viktiga branscher och företag och stödja dessa med direkta subventioner är däremot betydligt svårare. All erfarenhet visar att den typen av politik ofta misslyckas. Den tenderar dels att leda till bristande omställningsförmåga i företag och branscher, dels leda till en situation där näringslivet är mer fokuserat på att bearbeta politiker för skydd mot konkurrens och för olika typer av stöd, än på att utveckla den egna verksamheten.

Det finns nu ett unikt tillfälle för Sverige att försöka stoppa den europeiska utvecklingen och få unionen att införa verkligt tillväxtfrämjande åtgärder. Tyskland och Frankrike brottas med betydande inrikespolitiska bekymmer och har inte kraft att leda Europa. Sverige kan i detta vakuum gå ihop med likasinnade länder och på allvar påverka politiken. Ett sådant naturligt forum är den redan existerande informella Hansagruppern, som innefattar de baltiska länderna, Norden, Irland och Nederländerna. Dessa länder delar en skeptisk inställning till de nuvarande subventionerings- och centraliseringstendenserna i EU och är mer marknadsorienterade än Syd- och Centraleuropa. Vidare utgör de EU:s mest välskötta ekonomier, med en tillväxt i nivå med den amerikanska, och är konkreta exempel på hur EU i stort bör utvecklas för att öka tillväxten.

En ekonomisk politik med utgångspunkt från Hansagrupperns preferenser skulle betona den inre marknadens funktionssätt. Gränshinder bör tas bort, tjänstehandeln öppnas upp, telekom och transporter avregleras och en bankunion instiftas. Vidare är det viktigt att EU fortsätter att behålla och förstärka handelsrelationer med länder utanför unionen. Att Frankrike nu sägs försöka stoppa EU:s frihandelsavtal med Sydamerika är ett exempel på politik som måste förhindras.

Trumps valvinst och EU:s bristande ekonomiska styrka innebär är något av en kris för unionen. Kriser kan emellertid föda förändringar. Sverige lyckades exempelvis i den djupa 90-talskrisen genomföra tillväxtfrämjande reformer som gynnade landet under lång tid. Den nuvarande geopolitiska osäkerheten ställer liknande krav på reformer. Antingen tar vi initiativet till marknadsdrivna reformer, eller så låter vi mer regleringsivriga länder fortsätta att försämra EU:s funktionssätt. Hur denna fråga utvecklas framöver kommer under lång tid präglade Europas välstånd och ställning i världen.

Fredrik Sjöholm